

nýbrž ve fenomenologické ideaci) jako zásadně odlišné způsoby po-
jímání, jejichž osobitě prostupování vyžaduje ještě další vyjasnění.

V následujícím výkladu se zpočátku podržíme postoje, v němž
myslíme duševní Já konstituované výlučně jeho závislostmi; nedá se
nic dělat proti tomu, že osobní Já, které působí takřka jako vládce
duše, je spolupřítomné; nám se však ve svých aktech a stavech roz-
plyvá v duševnu. Jsme a setrváváme v postoji, pro který je mate-
riální příroda věru skutečně tu; v ní skutečně existují těla a psycho-
fyzicky v jedno s nimi skutečně existují psychická data, která
143 náležejí jako koreláty k ústředním fyziologickým procesům a s ni-
miž jsou kauzálně propletena působení dispozic předešlých prožitků
téže duše.

Později důkladně prozkoumáme oba tyto postoje či pojetí v je-
jich vzájemném vztahu a v jejich významu pro konstituci odlišných
světů a věd. Pojmoslovně odlišujeme *psychologické pojetí* a zkuše-
nost od *duchovědného* (personálního) *pojetí*, potažmo zkušenosti.
Já pojaté jako „psychické“ je duševním Já, duchovědně pojaté Já je
osobním Já či duchovním jedincem. Psychologická zkušenost se
zařazuje do přírodovědecké zkušenosti v širším smyslu, do vědy
o fyzické a fyzicky fundované tělesně-duševní přírodě. Paralelně
s tím bude i řeč o člověku dvojsmyslná. Člověk v *přírodním* smyslu
(jako předmět zoologie a přírodovědecké antropologie) – člověk
jako *duchovní realita* a jako člen duchovního světa (jako předmět
duchovních věd).

3. kapitola Konstituce duševní reality pomocí těla

§ 35. Přechod ke konstitutivnímu zkoumání „člověka jakožto přírody“

Námětem následujících zkoumání má být konstituce *přírodní reality*
člověk (resp. animální bytost), tj. člověka tak, jak se jeví v naturalis-
tickém zkoumání: jakožto materiální těleso, na němž jsou vystavěny

nové, tělesně-duševní vrstvy bytí. Může se stát, že do tohoto konsti-
tutivního zkoumání bude třeba zahrnout leccos, co se při pozdějším
rozboru ukáže jako náležející osobnímu či duchovnímu Já. Konečné-
ho rozlišení mezi „člověkem jakožto přírodou“ a „člověkem jakožto
duchovní bytostí“, jakož i stanovení jejich vzájemných vztahů do-
sáhneme až tehdy, když podrobíme obě objektivitu konstitutivnímu
zkoumání.

Hledáme-li nyní výchozí bod pro naši konstitutivní analýzu, musí-
me vzít v potaz to, co se ukázalo v případě konstituce materiální
přírody: že je totiž s celým svým názorným obsahem vztažena k ani-
málním subjektům. Zabýváme-li se konstitucí přírodního předmětu
„člověk“, nesmíme tedy již předpokládat jeho tělo jako plně konsti-
tuovanou materiální věc, nýbrž musíme nejprve sledovat, co se kon-
stituuje již před materiální přirozeností psychofyzického subjektu,
popř. korelativně s ní. A i v tomto případě se nejdříve podíváme, jak
daleko dojdeme v solipsistickém zkoumání.

144

§ 36. Konstituce těla jako nositele lokalizovaných počitků (počivů)

Viděli jsme, že při vší zkušenosti prostorově-věcných předmětů je
tělo jakožto orgán vnímání zakoušejícího subjektu „spolupřítom-
né“,¹¹ a nyní se musíme zabývat konstitucí této tělesnosti. Můžeme
přítom hned zvolit onen zvláštní případ, kdy těleso zakoušené
v prostoru, vnímané prostřednictvím těla, je tělesové tělo samo (Le-
ibkörper). Neboť i ono je vnímáno zvnějšku, i když v rámci jistých
hranic, jež nám nedovolují, abychom se na ně bez dalšího dívali
jako na každou jinou věc ve věcné souvislosti. A tak máme části
těla, které můžeme sice vnímat hmatem, které však nemůžeme vi-
dět.¹² Můžeme však od toho zprvu odhlédnout a vyjít z těch částí,
jež jsou současně hmatatelné i viditelné. Mohu je prohlížet a ohma-
távat jako jiné věci a jejich jevy mají v tomto ohledu stejnou souvis-
lost jako jevy ostatních věcí. Je zde však rozdíl mezi zrakovými
a dotekovými jevy, které se vztahují třeba k ruce. Když si ohmatá-

¹¹ Srov. výše, str. 55 nn., 126 nn.

¹² Ohledně konstituce těla jako věci srov. níže, str. 157 nn.

- vám levou ruku, mám hmatové jevy, tzn. nemám pouhé počítky, nýbrž vnímám a mám jevy jemné, tak a tak tvarované, hladké ruky.
- 145 Poukazující počítky pohybu a reprezentující hmatové počítky, které na věci „levá ruka“ objektivujeme ve známky, příslušející pravé ruce. Když však ohmatávám levou ruku, nacházím také v ní série hmatových počítků, ty jsou v ní „lokalizovány“, avšak nekonstituují žádné vlastnosti (jako drsnost a hladkost ruky, této fyzické věci). Mluvím-li o fyzické věci „levá ruka“, abstrahuji tak od těchto počítků (u olovené koule se neděje nic takového a stejně u každé „pouze“ fyzické věci, každé věci, která není mým tělem). Jestliže je spoluzohledním, tato fyzická věc se o ně neobohatí, nýbrž *stane se tělem, stane se cítící*. Tyto „dotekové“ počítky patří ke každému jevícímu se objektivnímu prostorovému místu dotýkané ruky, pokud se jí právě v tomto místě dotýkám. Stejně tak dotýkající se ruka, jež se ze strany dotýkané ruky jeví opět jako věc, má své dotekové počítky v prostorově tělesném místě, kde se dotýká (popř. kde se jí druhá ruka dotýká). Stejně tak: pokud ruku štípeme, stiskneme, štouchneme nebo pícháme atd., pokud se jí dotýkají cizí tělesa, nebo pokud se sama cizích těles dotýká, má tato ruka své počítky doteku, štípnutí, bolesti atd., a pokud se toto děje jinou částí těla, máme takové počítky *dvojitě* v obou částech těla neboť každá část je pro tu druhou vnější věcí, jež se dotýká a působí, a každá je přitom tělem. Všechny způsobené počítky mají svou *lokalizaci*, tzn. liší se místy jevící se tělesnosti a fenomenálně k ní patří. Tělo se tedy konstituuje původně dvojnásobem: na jedné straně je fyzickou věcí, *materií*, má svou extenzi, do které vstupují jeho reálné vlastnosti, barevnost, hladkost, tvrdost, teplo a všechny další podobné materiální vlastnosti; na druhé straně na něm nacházím a pociťuji „na“ něm a „v“ něm: teplo na hřbetu ruky, chlad v nohou, dotekové počítky na konečcích prstů. Na větších tělesných plochách pociťuji rozprostřený tlak a tah oblečení; pohybují-li prsty, mám počítky pohybu, přičemž se tento počíteč šíří proměnlivým způsobem povrchem prstů, ale v tomto souboru počítků je zároveň obsah, jenž má svou lokalizaci uvnitř prostoru prstu. Ruka leží na stole. Zakouším stůl jako něco pevného, chladného, hladkého. Pohybují rukou po stole, zakouším stůl a jeho věcná určení. Zároveň se však mohu vždy zaměřit na ruku a zjistit, že mám na ní hmatové počítky, počítky hladkosti a chladu atd., a také mohu zjistit, že paralelně s pohy-
- 146

bem ruky, který zakouším, mám uvnitř ruky počítky pohybu atd. Zdvihaje určitou věc, zakouším její tíhu, ale mám také počítky tíhy, které mají své umístění v těle. A tak mé tělo, vstupující do fyzického vztahu k jiným materiálním věcem (rána, tlak, náraz), poskytuje nejen zkušenost fyzické události, nýbrž také zvláštních tělesných událostí toho druhu, který nazýváme *počivý* (Empfindnisse). Takové události „pouhým“ materiálním věcem chybí.

Lokalizované počítky nejsou vlastnostmi těla *jakožto* fyzické věci, nýbrž naopak jsou vlastnostmi věci „tělo“, a to jejími funkčními vlastnostmi. Tyto vlastnosti se vyjevují, *když* se těla dotkneme, *když* ho zmáčkeme, *když* do něho bodneme atd. A projevují se *tam, kde* se tak stane a tehdy, *když* se tak stane. Jen za určitých okolností trvají ještě dlouho po doteku. Dotek zde znamená fyzickou událost. Dvě neživé věci se také dotýkají, avšak dotek těla podmiňuje počítky v něm nebo na něm.

Nyní si všimněme následujícího: abych vnímal hmatatelnou věc, těžítka na dopisy, ohmatávám ji třeba svým prstem. Hmatově pak zakouším hladkou skleněnou plochu s jejími jemnými hranami. Zaměřím-li se však na ruku, případně na prst, má dotekové počítky, které ještě doznívají, *když* ruku oddálím. Stejně tak mají ruka a prst kinestetické počítky: právě tytéž počítky, které činí zjevnou a zpřítomňují věc těžítka na dopisy. Fungují totiž jako dotekové účinky těžítka na ruku a jako v ní vzniklé počivý. Leží-li ruka na stole, je stejný počíteč tlaku pojmán jednou jako vjem povrchu stolu (vlastně jeho malé části), a při jiném „zaměření pozornosti“, při oživení jiné vrstvy pojmání, vznikají počítky tlaku na prsty. Právě tak je tomu s chladem povrchu věci a s počítkem chladu na prstu. Při doteku ruky s rukou máme identickou situaci, jen složitější: máme pak dva počítky a každý lze pojímat či zakoušet dvojnásobem.

S hmatovým vjemem stolu (s tímto vjemovým pojetím) je nutně spojen tělesný vjem s jeho příslušným počítkem doteku. Tato souvislost je nutnou souvislostí mezi dvěma možnými pojetími: korelativně sem však patří souvislost dvou konstituujících se věcností. Možnost představy světa u toho, kdo je od narození slepý, empiricky prokazuje, že vše se může odehrávat v mimovizuální oblasti, že je zde třeba apercepce uspořádat tak, aby se mohly konstituovat tyto korelace.

§ 37. Rozdíly mezi zrakovou a hmatovou oblastí

Nacházíme tu nápadný rozdíl mezi dotekovou a vizuální sférou. V dotekové oblasti máme dotekově se konstituující *vnější objekt* a druhý objekt, *tělo*, třeba dotýkající se prst, který se rovněž konstituuje hmatem, a k němu máme prst, který se jej dotýká. Zde se tedy vyskytuje ono dvojité pojmání: tentýž hmatový počitek na jedné straně pojímáný jako známka „vnějšího“ objektu a na druhé straně pojímáný jako počitek těla jakožto objektu. A v případě, že se jedna část těla stane zároveň vnějším objektem pro jinou, máme dvojí počitky (každá část těla má své počitky) a dvojí pojetí ve smyslu známky jedné nebo druhé části těla jakožto fyzického objektu. Něco podobného však *nenajdeme u objektu, který se konstituuje čistě vizuálně*. Říkává se sice, že „oko, přehlížejíc objekt, jako by jej ohmatávalo“. Hned si však všimneme rozdílu. Oko se nejeví vizuálně a není tomu tak, že by se jako počitky lokalizované na vizuálně se jevícím oku (a sice vizuálně lokalizované způsobem, který odpovídá jejich rozdílným jevovým částem) jevíly tytéž barvy, které se v pojmání viděné vnější věci připisují předmětu, objektivně připojují jako jeho známky. A stejně tak nemáme žádnou takovou rozšířenou schopnost oka, že by oko mohlo stát vedle oka a mohl by vzniknout fenomén dvojitého počitku; nemůžeme také vidět věc, na kterou se díváme, jako přejíždějící přes vidící oko, kontinuálně se jej „dotýkající“, tak jak je to možné u skutečně se dotýkajícího orgánu, kde např. dlaní můžeme přejíždět předmět a předmětem dlaní. Nevidím sám sebe, své tělo takovým způsobem, jako se jej dotýkám. To, co nazývám viděným tělem, není viděné vidící, zatímco mé tělo coby dotýkané je dotýkané dotýkající.¹³ Vizuální jev objektu, který vidí, tj. ve kterém je světelný počitek nazřen jako v něm jsoucí, tu chybí. Chybí tedy obdoba hmatového počitku, který je skutečně zachycován hmatající rukou. Role zrakových počitků při korelativní konstituci těla a vnějších věcí je tedy jiná, než role hmatových počitků. Zde

¹³ Samozřejmě bychom neřekli, že vidíme své oko v zrcadle; neboť své oko, to vidící jako vidící, nevnímám; vidím něco, o čem soudím nepřímou pomocí „vcítění“, že je to totožné s mou věcí oko (např. hmatem se konstituující), stejně jako vidím oko někoho jiného.

můžeme říci jen to, že bez otevřeného oka není zrakový jev apod. Když jsou nakonec oko jako orgán a s ním zrakové počitky připsány tělu, děje se to nepřímou prostřednictvím vlastních lokalizovaných počitků.

Oko je totiž *těž* polem lokalizace, avšak *pouze pro dotykové počitky*, a jako každý orgán, kterým může subjekt „volně pohybovat“, pro svalové počitky. Je dotekovým objektem pro ruku, původně patří k objektům, které jsme pouze nahmatali, a nikoli uviděli. Slovo „původně“ zde neznamená nic časově kauzálního, jde o prvotní skupinu objektů, které se konstituují v přímém názoru. Oka se dotýkáme a ono samo poskytuje dotekové a pohybové počitky; proto je nutně apercipováno jako přináležející k tělu. To vše z hlediska prostého zkušenostního názoru. Nezaměňme na jedné straně vztah viděné barvy věci k oku, „kterým“ vidíme, ono „zaměření“ otevřeného oka na viděnou věc, odkaz na toto zaměření oka, jenž se vyskytuje v prožívání zrakových jevů, a posléze vztah počitků barvy k oku, který z toho vzniká, a na druhé straně danost těchto počitků po způsobu lokalizovaného „počivu“.)

Stejně tak se to má se *slyšením*. Ucho je „spolupřítomno“, avšak pocíťovaný tón není v uchu lokalizován. (Dokonce ani případ „hučení v uších“ a podobných tónů, subjektivně situovaných v uchu, bych sem nepočítal. Jsou v uchu, jako jsou tóny houslí venku v prostoru, ale proto ještě nemají osobitý charakter počivů a lokalizaci počivům vlastní.¹⁴) Byl by to důležitý úkol prozkoumat v tomto ohledu rozličné skupiny smyslových počitků. Jakkoli důležité by však něco takového bylo pro rozvinutí nauky o fenomenologické konstituci materiální věcnosti na jedné straně a těla na straně druhé, vystačíme s obecným rozlišením. Abychom si jím byli jisti, musíme si zcela vyjasnit, že *lokalizace počivů* je ve skutečnosti něco *principiálně odlišného od extenze materiálních určení věci*. Počivy se sice v prostoru rozprostírají, pokrývají svým způsobem prostorové plochy, procházejí jimi atp., avšak toto rozprostírání a rozšiřování je něco podstatně jiného než *rozprostraněnost* ve smyslu všech určení, která charakterizují *res extensa*. Počiv, který se rozšiřuje po a do povrchu

¹⁴ Srv. níže, příloha III, str. 283.

ruky, není reálnou věcnou kvalitou (mluvíme stále v rámci názorů a jejich daností) tak jako drsnost ruky, její barva atd. Takové reálné vlastnosti věcí se konstituují pomocí smyslového schématu a rozmanitostí odstínění. Mluvit o něčem takovém u počivu nedává smysl. Když otáčím rukou, když ji přibližuji nebo oddaluji, je mi např. nezměněná barva ruky dána pokaždé jinak, podává se totiž, a teprve konstituovaná barva (barva smyslového schématu) projevuje reálnou optickou vlastnost ruky. Také drsnost se podává, a to hmatově v rozmanitých dotekových počitcích, které přecházejí jeden ve druhý a z nichž ke každému náleží určitá rozšířenost. Hmatové počivy, počitky, které se za stálé proměny nacházejí na dotýkající ploše prstu, nejsou ve svém rozšíření na této ploše dané odstíněním a schematizací. Nepatří vůbec do smyslového schématu. Hmatový počiv není stav materiální věci „ruka“. Právě *ruka sama*, která je pro nás víc než materiální věc, a způsob, jakým na mně je, mne vede k tomu, abych já, „subjekt těla“, řekl: Co se týká materiální věci, týká se jí, a ne mě. Všechny počivy patří k mé duši, vše rozprostraněné k materiální věci. Na této dlani pociťuji počitky doteku a ona se právě tím bezprostředně vyjevuje jako moje tělo. Můžeme také dodat: Jestliže se přesvědčím, že vnímaná věc není, že podléhám klamu, je spolu s věcí škrtnuto vše, co je extendováno v její extenzi. Avšak počivy nemizí. Jen *reálné přestane být*.

S upřednostněním lokalizace hmatových počitků souvisejí rozdíly v souboru vizuálně-dotekových pojetí. Každá věc, kterou vidíme, je hmatatelná a jako taková (poukazuje na bezprostřední vztah k tělu, což však nečiní svou viditelností. *Subjekt, který by měl pouze oči, by vůbec nemohl mít jevíci se tělo.*) Ve hře kinestetických motivací (které by však nemohl pojímat tělesně) by měl své jevy věcí, viděl by reálné věci. Neřekneme, že subjekt, který je pouze vidoucí, vidí své tělo, neboť mu chybí specifický rys těla, a ani svobodné pohyby tohoto „těla“, které jdou ruku v ruce se svobodou kinestetických průběhů, ho nemohou učinit tělem. Bylo by to jen tak, jako kdyby Já v jednotě s touto svobodou kinestetického mohlo bezprostředně svobodně pohybovat materiální věcí „tělo“.

Tělo se jako takové může původně konstituovat jen v dotekové sféře a ve všem, co se lokalizuje hmatovými počitky – teplo, chlad, bolest atp. Důležitou úlohu dále hrají počitky pohybu. Vidím, jak se má ruka hýbe, a aniž by se při pohybu něčeho dotýkala, pociťuji

počitky pohybu. To se však děje v jednotě s počitky napětí a hmatu a já tyto počitky lokalizuji v pohybuující se ruce. To platí pro všechny údy. Pokud při pohybu hmatám, hmatový počitek je zároveň lokalizován v hmatajícím povrchu ruky. Počitky pohybu v základu vděčí za svou lokalizaci pouze stálému prolínání s primárně lokalizovanými počitky. Protože zde však nevládne žádná přesně odstupňovaná paralelnost, jako tomu je např. mezi počitky teploty a hmatu, nešíří se kinestetické počitky jevíci se extenzí odstupňovaně, nýbrž dostává se jim pouze značně neurčité lokalizace. Ta však není bez významu. Díky ní se totiž jednota těla a svobodně pohyblivé věci stává niternější.

Tělo přirozeně vidíme také jako každou jinou věc. Avšak *tělem* se stává až tím, že do něj vložíme počitky hmatu, počitky bolesti atd., zkrátka až lokalizací počitků jakožto počitků. I vizuální tělo se pak podílí na lokalizaci, jelikož se s hmatovým tělem kryjí, stejně jako se kryjí ostatní vizuálně a hmatově konstituované věci (či fantomy). Tak potom vzniká idea pociťující věci, která „má“ a za určitých okolností může mít jisté počitky (hmatu, stisku, tepla, chladu, bolesti atd.), a sice jako v ní primárně a ve vlastním smyslu lokalizované. To je pak předpokladem pro to, aby vůbec nějaké počitky (a jevy) byly, a to jak vizuální, tak akustické, i když tyto počitky v těle nijak primárně lokalizované nejsou.

§ 38. Tělo jako orgán vůle a nositel svobodného pohybu

Vymezení těla jako pole lokalizace je předpokladem pro další vymezení těla oproti všem materiálním věcem: obzvláště pro to, že *tělo*, chápané již jako tělo (totiž jako věc, která má svou vrstvu lokalizovaných počitků), je *orgánem vůle, jediným objektem*, jenž je ve vztahu k vůli mého čistého Já *bezprostředně spontánně pohyblivý* a je prostředkem k vyvíjení zprostředkovaného spontánního pohybu jiných věcí, do nichž např. má bezprostředně spontánně pohybovaná ruka naráží, chytá je, zvedá je apod. Pouhé *materiální věci jsou pohyblivé pouze mechanicky a spontánně pohyblivé pouze zprostředkovaně*, jen těla jsou bezprostředně spontánně („svobodně“) pohyblivá, a sice prostřednictvím jim náležejícího svobodného Já a jeho vůle. Jsou to právě tyto *svobodné akty*, díky nimž – jak jsme si již všimli – se pro toto Já může v rozmanitých řadách vnímání konstituovat nějaký svět objektů, svět prostorově-tělesných věcí (mezi nimi také věc

„tělo“). (Subjekt, jenž se konstituuje jako protějšek materiální přírody, je (jak už jsme si všimli) Já, jemuž přináleží tělo jakožto pole lokalizace jeho počitků; toto Já má „schopnost“ (ono „mohu“) tímto tělem, popř. orgány, ze kterých se skládá, svobodně pohybovat a jejich prostřednictvím vnímat vnější svět.)

§ 39. Význam těla pro konstituci vyšších objektů

Následně je tělo ještě spolupřítomno také při všech dalších „funkcích vědomí“, což má rozličné zdroje. Lokalizaci, která je dána v bezprostředním názoru, a na ní založenou vztaženost k tělu nemají pouze smyslové počitky, jež mají konstitutivní funkci pro konstituci smyslových věcí, jevících se prostorových předmětů, nýbrž rovněž počitky zcela jiných skupin, tak třeba „smyslové“ city, počitky slasti i strasti, spokojenost, která prostupuje a naplňuje celé tělo, všeobecná mrzutost, kdy nám „není dobře po těle“ atp. Patří sem tedy skupiny počitků, které pro hodnotící akty, intencionální prožitky oblasti citu, resp. pro konstituci hodnot jako jejich intencionálních korelátů hrají, coby látka, analogickou roli jako primární počitky pro intencionální prožitky oblasti zkušenosti, resp. pro konstituci prostorově-věcných objektů. Patří sem dále mnohé počitky, které se dají jen obtížně rozebírat a popisovat a které vytvářejí látkové podklady života žádostivosti a vůle, počitky energického napětí a uvolnění, počitky vnitřních zábran, ochromení, osvobození atd. Všechny tyto skupiny počitků mají jakožto počivy bezprostřední tělesnou lokalizaci, náležejí tedy pro každého člověka bezprostředně názorně k tělu jako jeho tělu samému jakožto subjektivní předmětnost odlišující se touto celou vrstvou lokalizovaných počitků od pouze materiální věci „tělo“. S touto vrstvou se však pojí intencionální funkce, látky jsou duchovně formovány, jako výše již primární počitky docházejí pojetí, vstupují do vjemů, na kterých se potom zakládají vjemové soudy atd. Tímto způsobem je tedy celé vědomí člověka svým hyletickým podkladem určitým způsobem spjato s jeho tělem, avšak intencionální prožitky již zajisté nejsou přímo a vlastním způsobem lokalizovány, na těle již nevytvářejí žádnou další vrstvu. Vnímání jakožto hmatové pojmání tvaru nespočívá v hmatajícím prstu, v němž je hmatový počitek lokalizován, myšlení není skutečně názorně lokalizováno v hlavě, tak jako počitky napětí, které takto lokalizovány jsou atp. To, že často mluvíme tak, jako by tomu tak bylo, není

žádný důkaz pro to, že to skutečně v názoru tak pojmáme. Přimíšené počitkové obsahy skutečně mají názorně danou lokalizaci, intencionality nikoli; ty jsou považovány za vztažené k tělu a též za jsoucí v těle jen přeneseně.

§ 40. Blíže o lokalizaci počivů a ne-věcných vlastností těla

Je-li tedy vše látkové tělesně lokalizováno nebo díky lokalizaci tělesně vztaženo, a tím konstitutivní pro vlastní objektivitu „tělo“, pak se musíme ptát, jak chápat tuto konstituci, a co zde vytváří jednotu. Fyzické tělo je přece konstituovanou jednotou, a pouze k ní náleží vrstva „počivu“. Jak se váže obsah počitků na konstituované a jak má tělo, jež je zároveň materiální věcí, obsahy počitků v sobě a na sobě? Přece ne tak, jak mají podstatnou jednotu počitkový obsah „tónová kvalita“ a počitkový obsah „intenzita“, nebo jak ji má počitkový obsah „barva“ a momenty rozprostrnění (nikoli prostorová rozprostraněnost, o té u počitkových obsahů nelze smysluplně hovořit). Zde přece nemáme na jedné straně obsahy počitků, nýbrž konstituované reálné jednoty, a máme vlastně na druhé straně pouhé obsahy počitku? Zamysleme se nad tím. Přejíždí-li nějaký předmět v mechanickém doteku po povrchu mé kůže, pak samozřejmě mám nějak uspořádaný sled počivů. Přejíždí-li stále tímtež způsobem, se stejným tlakem, dotýká-li se stejných částí těla stejnou rychlostí, pak je samozřejmě výsledek pokaždé stejný. To vše je „samozřejmě“, je to založeno v pojetí; za takových okolností se toto tělesové tělo nechová přímo tak, že by mělo schopnost přijímat podněty obecně, nýbrž tak, že má tuto schopnost (za určitých podmínek určitým způsobem, že všechna působení podnětů mají svůj systém a že tomuto systému odpovídají rozdíly v umístění jevící se „věci tělo“), přičemž každému takovému místu přináleží určitá další dimenze možných rozdílů, závislých na tom, jak podněty působí. Umístěnosti v extenzi odpovídá místo-moment v počitku, síle a druhu podnětů odpovídají určité momenty, které činí počitek modifikovatelným konkrétně a způsoby, jež jsou přibližně známy. Tak nacházíme v počitcích uspořádání, které „se kryje“ s jevící se extenzí; to je však od počátku implikováno v pojetí tak, že působení podnětů se nejví jako něco cizího a jen způsobeného, nýbrž jako něco, co patří k jevícímu se tělesovému tělu a k extenzivnímu uspořádání, které se v sobě kryje. V každém počitku těla není pojímán pouhý počitek, nýbrž je pojímán jakožto

155 přináležející systému možných funkčních následků, který přesně odpovídá řádu extenze, a tyto následky musí příslušná materiální realita zakusit v konsekvantní paralele s možným materiálním působením. Přitom je třeba poznamenat, že počitková pole, o která se zde jedná, jsou vždy zcela vyplněna a že každý nový podnět nevyvolává prvotně počitek, nýbrž odpovídající změnu pociťování v počitkovém poli. Pole tedy pojmáme jako něco rozličně měnitelného a něco ve způsobu své měnitelnosti závislého na extenzi. Poli se dostává lokalizace a každá nová změna v něm je důsledkem zvláštních podnětových okolností. Tato nová vrstva, kterou věc obdržela lokalizační pole, získává s ohledem na stálost pole charakter jistého druhu reálné vlastnosti. Tělo má, dá se říci, vždy počitkové stavy, a jaké stavy to jsou, závisí na příslušném systému reálných okolností, za kterých samo pociťuje. Za reálných okolností „bodnutí“ v tom kterém místě na těle vstupuje do počitkového pole (jako stavového pole) příslušný počitek, „počitek bodnutí“; za reálných okolností, jež označujeme jako vstup do vyhřáté místnosti, vzniká změna v celém lokalizovaném poli vzhledem k celkové vrstvě pociťování tepla, ve smyslu stupňování tepla atd. Počitkovost těla se tedy konstituuje veskrze jako „kondicionální“ nebo psychofyzická vlastnost. A toto vchází do apercepce těla, tak jak je vnímáno „z vnějšku“. K pojetí tělesnosti jako takové nenáleží jen pojetí věcí, nýbrž spolupojetí počitkových polí, a ta jsou dána jako přináležející k jevícímu se tělesovému tělu prostřednictvím lokalizace. „Přináležející“: takto se fenomenologicky vyjadřují vztahy fenomenálního „jestliže-pak“: pociťuji, jestliže se ruka dotýká nebo se do ní udeří atd. Není to přitom tak, že je tu ruka jako fyzické těleso a k ní přitom připojený mimofyzický následek, nýbrž ruka je již předem aperceptivně charakterizována jako ruka se svým počitkovým polem a s počitkovým stavem, který je vždy spolupojmán a který se mění pod vlivem vnějšího působení, tj. ruka je tu vždy jako fyzicko-aesthesiologická jednota. Fyzickou aesthesiologickou vrstvu mohou v abstrakci oddělit, avšak právě jen 156 v abstrakci: v konkrétním vnímání vystupuje tělo jako jednota pojmání nového druhu. Tělo je konstituováno jako vlastní objektita, která se vřazuje do formálně-obecného pojmu reality jako věc, která zachovává své identické vlastnosti oproti měnícím se vnějším okolnostem. Vztahy závislosti, ve kterých je tělo vzhledem k vnější přírodě, jsou přitom jiné než vztahy mezi materiálními věcmi. (Že

se tělo kromě toho jako materiální věc vřazuje spolu s ostatními věcmi do souvislosti reality v užším smyslu – ve smyslu kauzálně uspořádané reality – o tom už byla řeč a ještě to podrobněji probere-me níže.)

K názoru něčeho reálného obecně náleží to, že ve svém pojetí nechává otevřené další reálné závislosti, které ještě nenáleží jako určené (byť i určené pouze podle specifické povahy věci) k obsahu provedeného pojetí. Toto reálné lze tedy v nových pojetích a v rozšířených pojetích starých vztáhnout k novým okolnostem jako něco na nich závisejícího, čímž se konstituuji reálné vlastnosti tohoto reálného předmětu. Smysl rozšířeného pojetí předepisuje potom i jeho povahu, již musí průběh zkušenosti osvědčit a blíže určit. S bližším určením se pak nutně utváří plněji i pojetí samo.

Tímto způsobem pojmáme také tělo v závislosti nejen vzhledem k primární, v těle skutečně lokalizované vrstvě počitků, nýbrž rovněž vzhledem k zprostředkovaně přiřazeným, nikoli vlastně lokalizovaným počitkovým polím a počitkovým skupinám, tak např. vzhledem ke zrakovému poli. Na určitém tělesném ustrojení, zvláště na ustrojení oka, dále na jeho tělesných souvislostech, zejména s ústředním nervovým systémem a obzvláště na něm samém, a na druhé straně na příslušných vnějších podnětech závisí to, jak je vizuální počitkové pole vyplněno, jaké motivace se v něm mohou vyskytnout: a tím také to, co může subjekt zakoušet ve vizuálním poli pohledu a jakým způsobem se to nutně bude vyjevovat. Tím se tedy konstituuji nové reálné vlastnosti těla, které je při tom zjevně účastno jako již jinak konstituované tělo. Citlivost k podnětům obecně se tak stává obecným názvem třídy reálných vlastností, které pocházejí ze zcela jiného zdroje než vlastním způsobem extenzivní (a tím materiální) vlastnosti věci a ve skutečnosti náležejí zcela jiné dimenzi.

→ (Neboť prostřednictvím této nové vrstvy, této nové skupiny reálných vlastností, které se vykazují jako reálné potud, pokud se v reálném konstituuji vztahem k reálným okolnostem, se proplétá materiální tělo s duší; to, co lze pojmout jako lokalizovanou vrstvu těla, stejně tak jako to, co lze pojmout jako závislé na těle (v plném smyslu, tj. na těle, které již tuto vrstvu zahrnuje) a na „smyslových orgánech“, to vše tvoří pod názvem „látka vědomí“ podklad vědomí a v jednotě s tímto vědomím je realizujícím způsobem pojmáno jako duše a duševní Já. Toto Já, popř. duše, „má“ tělo. To neznamená pouze, že

existuje fyzicko-materiální věcnost, jejíž materiální procesy jsou reálnou podmínkou pro „události vědomí“, nebo také obráceně, že to, co se odehrává v procesech fyzicko-materiální věcnosti, je závislé na událostech vědomí uvnitř „toku vědomí“. Kauzalita, pokud si má toto slovo zachovat svůj pregnantní smysl, patří k realitě, a události vědomí jsou reálné jen jako duševní stavy, popřípadě jako stavy duševního Já. Duše a duševní Já „má“ tělo, existuje materiální věc určité povahy, která není pouhou materiální věcí, nýbrž tělem; tedy materiální věc, která jako pole lokalizace počitků a citových vzruchů, jako komplex smyslových orgánů, jako fenomenální součást i protějšek veškerého věcného vnímání (co dalšího by po výše řečeném mohlo přicházet v úvahu) tvoří základní kámen reálné duševní danosti a danosti Já.)

§ 41. Konstituce těla jako materiální věci v kontrastu k ostatním materiálním věcem¹⁵

Viděli jsme, jak se korelativně k materiálnímu světu konstituuje subjekt tělesně-duševních schopností (smyslových schopností, schopnosti svobodného pohybu, apercepce atd.), přičemž tělo tu vystupuje zároveň jako tělo a jako materiální věc. Vymezili jsme však přitom, že tělo tu vystupuje jako věc zvláštního rázu, takže je nemůžeme bez dalšího vřazovat do přírody coby její člen jako každý jiný. To bude nutné pojednat poněkud zevrubněji.

a) Tělo jako centrum orientace

Zvážíme-li povahu a způsob, jakým se podávají jednak tělo a jednak věci, nacházíme následující situaci: každé Já má svou oblast vnímání věci a nutně vnímá věci v určité orientaci. Věci se jeví, a to z té či z oné strany, a v tomto způsobu jevení je neodlučitelně zahrnut vztah k určitému zde a jeho základním směrům. Každé prostorové jsoucno se jeví nutně tak, že se jeví jako blíže nebo dále, jako nahoře nebo dole, jako vlevo nebo vpravo. To platí vzhledem ke všem bodům jevící se tělesnosti, které se jeden od druhého liší vzhledem k této blízkosti, k tomuto nahoře a dole atd., jež jsou přitom osobitými je-

¹⁵ Srv. výše, str. 144 n.

vovými kvalitami, odstupňovanými jako dimenze. Tělo má nyní pro své Já zvláštní význačný rys, že v sobě nese nulový bod všech těchto orientací. Jeden z jeho prostorových bodů, i když nemusí být skutečně viděný, je neustále charakterizován v modu posledního centrálního zde, totiž takového zde, které mimo sebe nemá žádné jiné, ve vztahu k němuž by bylo pojímáno jako „tam“. Tak mají všechny věci osvěti svou orientaci k tělu, a stejně jako tento vztah nesou s sebou všechny výrazy orientace. „Daleko“ je daleko ode mne, od mého těla, „vpravo“ odkazuje na pravou stranu mého těla, např. na pravou ruku atd. Díky svým schopnostem volné pohyblivosti teď může subjekt rozprout svůj systém jevů, a tím svou orientaci. Tyto změny neznamenají změny věcí v okolí, zejména ne jejich pohyb: subjekt-tělo „mění svou polohu“ v prostoru; věci jeho jevícího se okolí jsou přitom neustále orientované, všechny jevy věcí zachovávají svůj pevný systém podle formy; forma nazírání, zákonitost odstíňování, a tím i forma pořádku orientace s jedním centrem zůstává nutně zachována; ale zatímco je subjekt stále, v každém teď v centru, v „tady“, odkud vidí všechny věci a odkud vhlíží do světa, jsou objektivní místo, prostorová poloha Já, popř. těla, proměnlivé.

Avšak při současném stavu našeho zkoumání jsme ještě ani zdaleka tolik nepokročili, abychom mohli onomu Já přiřadit takové „objektivní místo“. Předběžně musíme říci: všechny věci stojí „proti“ mně, jsou všechny „tam“ – s výjimkou jedné jediné, totiž těla, které je vždy „zde“.)

b) Specifičnost jevových rozmanitostí těla

S výše popisovaným význačným rysem souvisejí jiné specifičnosti těla. Zatímco vůči všem ostatním věcem mohou libovolně měnit své postavení, a tím zároveň libovolně měnit jevové rozmanitosti, ve kterých pro mne tyto věci přicházejí k danosti, nemám možnost se od svého těla vzdalovat nebo vzdalovat své tělo od sebe, a podle toho jsou jevové rozmanitosti těla určitým způsobem omezeny: jisté části těla mohou vidět pouze v osobitém perspektivním zkrácení a jiné (např. hlava) pro mne nejsou vůbec viditelné. Totéž tělo, které mi slouží jako prostředek veškerého vnímání, mi stojí v cestě při vnímání jeho samého a je věcí konstituovanou pozoruhodně nedokonale.

c) Tělo jako člen kauzální souvislosti

Jestliže tělo přesto pojmáme jako reálnou věc, je to díky tomu, že je shledáváme zařazeným do kauzální souvislosti materiální přírody. Mluvili jsme o osobitosti těla (jakožto těla) být „spontánně“ nebo „svobodně“ pohybováno vůlí Já. Vedle těchto svobodných kinestetických průběhů se vyskytují jiné průběhy, které jsou charakterizovány nikoli jako „učiněné tělem“, nýbrž jako „učiněné tělu“, jako trpné průběhy, na nichž spontaneita nemá žádný podíl. V tomto případě zároveň zakoušíme mechanický průběh pohybu těla a danost tohoto průběhu v „duševním“ charakteru trpnosti, chápané ne ve smyslu bolesti, odporu, nýbrž jednoduše ve smyslu onoho „mou rukou je pohybováno, do mé nohy je udeřeno, je jí posunuto“ atd. Podobným způsobem zakouším mechanický pohyb těla jakožto materiální věci stejně jako nějaké věci vůbec také v případě spontaneity, a přitom tento pohyb shledávám charakterizovaný jako pohyb spontánní ve smyslu „pohybuji svou rukou“ atd.

Pohyby svého těla tedy pojmám jako mechanické děje stejně jako ty, které probíhají u vnějších věcí. Samo tělo pojmám jako věc, která působí na jiné věci a na kterou působí jiné věci. Také všechny dříve uvedené případy kondicionálního vztahu mezi věcí a tělem připouštějí změny v jejich pojmání, díky nimž se dotyčné děje jeví jako pouze fyzické. Pokud leží na mé ruce těžké těleso (popř. jedna ruka na druhé) a odhlédnu od vzniklého počítka tlaku, popř. bolesti, mám fyzický fenomén, že jedno těleso působí tlakem na druhé, popř. je nárazem deformuje. Říznu-li se nožem do prstu, je fyzické těleso vniknutím klínu rozřazeno a kapalina, jež se v něm nachází, vytéká ven atd. Stejně tak: fyzická věc „mé tělo“ se stykem s teplými nebo studenými tělesy zahřívá nebo ochlazuje, zapojením do elektrického proudu může získat elektrický náboj, při střídavém osvětlování může nabývat různých barev, úder do ní je možno vyluzovat zvuky. Poslední dva případy se však od ostatních liší. U předešlých jsem měl psychofyzický proces, který jsem mohl abstrakcí rozkládat na fyzickou událost a její „psychický“ následek (nebo naopak). Po fyzickém ději „červené osvětlení mé ruky“ nenásleduje počitek červeně stejným způsobem, jako následuje po oteplení mé ruky počitek tepla, a fyzický proces, na který se pojí počitek barvy – že červené paprsky světla zasahují mé oči –, mi vůbec

není dán. Chybí zde v těle spočívající „bod zvratu“ mezi kauzálním a kondicionálním dějem.

161

§ 42. Charakteristika těla konstituovaného solipsisticky

Pokusíme-li se nyní ve stručném souhrnu načrtnout, jak se solipsistickému subjektu konstituuje tělo, pak zjistíme:

1) V pohledu „zevnitř“ – ve „vnitřním postoji“ – se tělo jeví jako svobodně pohyblivý orgán (či soustava takových orgánů), jímž subjekt zakouší vnější svět; dále jako nositel počítků a díky jejich propletení s celkem psychického života jako něco, co vytváří konkrétní jednotu s duší.

2) V pohledu zvenčí – ve „vnějším postoji“ – představuje tělo realitu *sui generis*. Je zde na jedné straně jako materiální věc, která se jeví zvláštními způsoby, která je „vložená“ mezi zbytek materiálního světa a „subjektivní“ sféru (subjekt se vším, co jsme zmínili pod bodem 1): jako střed, kolem něž je rozložen zbytek prostorového světa, jako stojící v kauzálních vztazích k reálnému vnějšmu světu. Na druhé straně je zde ale jako „zvrtný bod“, ve kterém se kauzální vztahy proměňují na kondicionální vztahy mezi vnějším světem a tělesně-duševním subjektem. Díky tomu se tělo jeví jako přináležející tomuto subjektu a jeho specificky tělesným vlastnostem, jakož i k duševním vlastnostem, jež jsou s nimi spojené. To, co se konstituuje ve vnějším postoji, je tu ruku v ruce s tím, co se konstituuje ve vnitřním postoji: je spolupřítomné.

V čistě solipsistické zkušenosti však nedosáhneme danosti sebe sama jako prostorové věci, která by byla obdobná všem ostatním (danost, která je zjevně přítomná v naší faktické zkušenosti), ani danosti přírodního objektu „člověk“ (animální bytost), který jsme poznali jako korelát „naturalistického postoje“: materiální věci, na které se budují a do níž jsou určitým způsobem vloženy, „introjektivně“ vyšší vrstvy specifické animality. Abychom toho dosáhli, potřebujeme postupovat jiným způsobem; je třeba vystoupit z vlastní subjektivity a obrátit se k animálním bytostem, se kterými se setkáváme ve vnějším světě.